©: Εκδόσεις Ηριδανός & Γιώργος Καράμπελας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΗΡΙΔΑΝΟΣ
Ζωοδόχου Πηγής 79, 114 73 ΑΘΗΝΑ
Τηλ./ Fax: 210 38.47.660
www.hridanos-ekdoseis.gr
e-mail: info@hridanos-ekdoseis.gr

ISBN 978-960-335-347-8

DAVID HUME

ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΜΙΣΟΥΣ

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΦΥΣΗ
ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ – ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Προλεγόμενα, μετάφραση
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΛΑΣ

ΗΡΙΔΑΝΟΣ
ΑΘΗΝΑ 2015

by-Bigge, Clarendon Press, Οξφόρδη, 1896. Απαραίτητο βοήθημα, η σύγχρονη κριτική έκδοση της Οξφόρδης: David Hume, *A Treatise of Human Nature*, επιμ. David Fate Norton & Mary J. Norton, Oxford University Press, Οξφόρδη, ^{4}2009, με πλούσιο υπομνηματισμό, εισαγωγή και βιβλιογραφία. Η έμφαση στο κείμενο είναι πάντα του Χιουμ, ενώ η στίξη της μετάφρασης είναι ένας συνδυασμός της στίξης του πρωτοτύπου με μια πιο εκσυγχρονισμένη εκδοχή της, χάριν διευκόλυνσης της ανάγνωσης. Οι ελάχιστες επεξηγηματικές υποσημειώσεις του μεταφραστή δηλώνονται διακριτά. Για ορισμένες κεντρικές μεταφραστικές επιλογές, δίνονται εξηγήσεις στο Ελληνοαγγλικό Γλωσσάριο Όρων, στο τέλος του ανά χείρας τόμου.

Γ. Κ., Σεπτέμβριος 2015

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΙΣΟΥΣ

Είναι ολότελα αδύνατο να δοθεί ένας ορισμός για τα πάθη της ΑΓΑΠΗΣ και του ΜΙΣΟΥΣ, και τούτο γιατί προκαλούν μόνο μια εντύπωση, χωρίς καμία πρόσμειξη ή σύνθεση. Θα ήταν εξίσου περιττό να επιχειρήσουμε μια περιγραφή τους βάσει της φύσης τους, της προέλευσής τους, των αιτιών τους και των αντικειμένων τους, και τούτο τόσο επειδή αυτά είναι τα θέματα της εδώ έρευνά μας, αλλά και επειδή τα ίδια τα πάθη αυτά τα γνωρίζουμε επαρκώς από το κοινό μας αίσθημα και την κοινή μας εμπειρία. Αυτό το παρατηρήσαμε ήδη αναφορικά με την υπερηφάνεια και την ταπεινοφροσύνη, και εδώ το επαναλαμβάνουμε και αναφορικά με την αγάπη και το μίσος· και, πράγματι, ανάμεσα σε αυτά τα δύο ζεύγη παθών υπάρχει τόση ομοιότητα που μας υποχρεώνει να ξεκινήσουμε με ένα είδος σύνοψης των συλλογισμών μας σχετικά με το πρώτο ζεύγος, έτσι ώστε να εξηγήσουμε και το δεύτερο.

Όπως το άμεσο αντικείμενο της υπερηφάνειας και της ταπεινοφροσύνης είναι ο εαυτός ή το ίδιο το πρόσωπο για του οποίου τις σκέψεις, τις πράξεις και τις αισθήσεις έχουμε πλήρη επίγνωση, έτσι και το αντικείμενο της αγάπης και του μίσους είναι κάποιο άλλο πρόσωπο, για το οποίο δεν γνωρίζουμε τις σκέψεις, τις πράξεις και τις αισθήσεις του. Αυτό είναι αρκετά προφανές από την εμπειρία. Η αγάπη και το μίσος μας απευθύνονται πάντα σε κάποιο αισθητό ον έξω από εμάς· και, όταν μιλάμε για φιλαυτία, δεν το εννοούμε αυστηρά, ούτε και η αίσθηση που προκαλείται έχει τίποτα κοινό με το τρυφερό αυτό αίσθημα που εξάπτεται από έναν φίλο ή μια ερωμένη. Το ίδιο

συμβαίνει και με το μίσος. Μπορεί να ντρεπόμαστε για τα λάθη και την αφροσύνη μας, αλλά οργή ή μίσος αισθανόμαστε μόνο από τις βλάβες που μας προξενούν άλλοι.

Όμως, αν και το αντικείμενο της αγάπης και του μίσους είναι πάντα κάποιο άλλο πρόσωπο, είναι σαφές ότι το αντικείμενο αυτό δεν είναι, στην πραγματικότητα, η αιτία αυτών των παθών, ούτε είναι από μόνο του ικανό να τα προκαλέσει. Επειδή όμως η αγάπη και το μίσος είναι ευθέως αντίθετα ως προς την αίσθησή τους και μοιράζονται το ίδιο αντικείμενο, αν αυτό το αντικείμενο ήταν επίσης η αιτία τους, θα προκαλούσε στον ίδιο βαθμό τα αντίθετα αυτά πάθη· και, καθώς αυτά, από την πρώτη κιόλας στιγμή, είναι προορισμένα να αλληλοκαταστραφούν, δεν θα μπορούσε να αναδυθεί ούτε το ένα ούτε το άλλο. Πρέπει να υπάρχει επομένως κάποια άλλη αιτία πέραν του αντικειμένου.

Αν αναλογιστούμε τις αιτίες της αγάπης και του μίσους, θα δούμε ότι ποικίλλουν πολύ και δεν έχουν πολλά κοινά. Η αρετή, η γνώση, η ευστροφία, η καλαισθησία, η καλή διάθεση προκαλούν αγάπη και σεβασμό· τα αντίθετά τους προκαλούν μίσος και περιφρόνηση. Τα ίδια πάθη απορρέουν και από σωματικά προσόντα, όπως η ομορφιά, η πυγμή, η σβελτάδα, η επιδεξιότητα, καθώς και από τα αντίθετά τους· το ίδιο συμβαίνει και με τα εξωτερικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της οικογένειας, της ιδιοκτησίας, της ένδυσης, του έθνους και του κλίματος. Είναι οι διαφορετικές ποιότητες αυτών των αντικειμένων, και όχι καθένα από αυτά, που μπορεί να προκαλέσει αγάπη και σεβασμό ή μίσος και περιφρόνηση.

Από τη θεώρηση αυτών των αιτιών μπορούμε να συναγάγουμε μια νέα διάκριση, ανάμεσα στην *ποιότητα* που επενεργεί και το *προκείμενο* στο οποίο εναποτίθεται αυτή. Ένας πρίγκιπας ο οποίος κατέχει ένα μεγαλοπρεπές παλάτι εμπνέει

σεβασμό στους απλούς ανθρώπους μόνο και μόνο λόγω αυτού· και τούτο, *πρώτον*, με την ομορφιά του παλατιού, και *δεύτερον*, με τη σχέση ιδιοκτησίας που το συνδέει με αυτόν. Η αφαίρεση οποιουδήποτε από τα δύο αυτά στοιχεία καταστρέφει το πάθος, πράγμα που αποδεικνύει ολοφάνερα ότι η αιτία είναι σύνθετη.

Θα ήταν κουραστικό να σκιαγραφήσουμε τα πάθη της αγάπης και του μίσους μέσω όλων αυτών των παρατηρήσεων που κάναμε αναφορικά με την υπερηφάνεια και την ταπεινοφροσύνη, και οι οποίες είναι εξίσου εφαρμόσιμες και στα δύο αυτά ζεύγη παθών. Αρκεί να παρατηρήσουμε γενικά ότι το αντικείμενο της αγάπης και του μίσους είναι προφανώς κάποιο νοήμον πρόσωπο, και ότι η αίσθηση της αγάπης είναι πάντα ευχάριστη, ενώ του μίσους δυσάρεστη. Φαίνεται επίσης ότι μπορούμε να υποθέσουμε εύλογα, *ότι η αιτία και των δύο αυτών παθών συνδέεται πάντα με ένα σκεπτόμενο ον, και ότι η αιτία της αγάπης προκαλεί μια ξεχωριστή ηδονή, ενώ του μίσους μια ξεχωριστή δυσφορία.*

Η μία από αυτές τις υποθέσεις, δηλαδή ότι η αιτία της αγάπης και του μίσους πρέπει να συνδέεται με ένα πρόσωπο ή νοήμον ον έτσι ώστε να προκαλεί αυτά τα πάθη, δεν είναι απλώς πιθανή, αλλά εξόχως προφανής ώστε να αμφισβητηθεί. Οι αρετές και τα ελαττώματα, όταν εξετάζονται αφηρημένα, η ομορφιά και η ασχήμια, όταν αποδίδονται σε άψυχα αντικείμενα, η φτώχεια και τα πλούτη, όταν ανήκουν σε ένα τρίτο πρόσωπο, δεν προκαλούν στο ελάχιστο αγάπη ή μίσος, σεβασμό ή περιφρόνηση για όσους δεν σχετίζονται με αυτά. Έστω κάποιος που κοιτάζει έξω από ένα παράθυρο, με βλέπει στον δρόμο και πίσω μου ένα όμορφο παλάτι με το οποίο δεν έχω καμία σχέση: πιστεύω ότι κανείς δεν θα ισχυριστεί πως θα με σεβαστεί το ίδιο όπως αν ήμουν ο ιδιοκτήτης του παλατιού.

Δεν είναι τόσο προφανές με την πρώτη ματιά ότι αυτά τα πάθη προϋποθέτουν μια σχέση εντυπώσεων, και τούτο γιατί κατά τη μετάβαση η μία εντύπωση συγχέεται τόσο πολύ με την άλλη ώστε να γίνονται κατά κάποιον τρόπο αδιαχώριστες. Αλλά, όπως στην υπερηφάνεια και την ταπεινοφροσύνη μπορέσαμε να κάνουμε εύκολα τον διαχωρισμό και να αποδείξουμε ότι κάθε αιτία αυτών των παθών προκαλεί μια ξεχωριστή οδύνη ή ηδονή, έτσι κι εδώ θα μπορούσα να ακολουθήσω την ίδια μέθοδο με την ίδια επιτυχία, εξετάζοντας συγκεκριμένα τις επιμέρους αιτίες της αγάπης και του μίσους. Καθώς όμως σπεύδω σε μια ολοκληρωμένη και οριστική επαλήθευση αυτής της μεθόδου, θα καθυστερήσω αυτή τη διερεύνηση για λίγο· και, στο μεταξύ, θα προσπαθήσω να μεταφέρω στον εδώ σκοπό μου όλη τη συλλογιστική μου αναφορικά με την υπερηφάνεια και την ταπεινοφροσύνη, με ένα επιχείρημα που θεμελιώνεται στην αδιαφιλονίκητη εξέταση.

Λίγοι άνθρωποι από όσους είναι ικανοποιημένοι με τον χαρακτήρα τους ή με την ευφυΐα τους ή με την τύχη τους δεν επιθυμούν να προβάλλονται στον κόσμο και να αποκτήσουν την αγάπη και την επιδοκιμασία της ανθρωπότητας. Τώρα, είναι προφανές ότι οι ίδιες ακριβώς ποιότητες και καταστάσεις που είναι οι αιτίες της υπερηφάνειας ή του αυτοσεβασμού είναι επίσης οι αιτίες της ματαιοδοξίας ή της επιθυμίας για φήμη, και ότι πάντα επιδεικνύουμε τις ιδιαιτερότητες αυτές που μας ικανοποιούν περισσότερο μέσα μας. Αν όμως η αγάπη και ο σεβασμός δεν προκαλούνταν από τις ίδιες ποιότητες όπως και η υπερηφάνεια, ανάλογα με το πώς αυτές οι ποιότητες σχετίζονται με τον εαυτό ή με τους άλλους, η μέθοδος αυτή θα ήταν εντελώς παράλογη, και ούτε θα μπορούσαν οι άνθρωποι να αναμένουν μια αντιστοιχία των δικών τους συναισθημάτων με τα συναισθήματα καθενός άλλου. Είναι αλήθεια ότι λίγοι

μπορούν να σχηματίσουν ακριβή συστήματα των παθών ή να στοχαστούν πάνω στη γενική φύση τους και τις ομοιότητές τους. Όμως δίχως μια τέτοια πρόοδο στην φιλοσοφία, αποφεύγουμε να υποπέσουμε σε πολλά λάθη επ' αυτού του συγκεκριμένου, καθώς καθοδηγούμαστε επαρκώς από την κοινή εμπειρία, όπως και από ένα είδος *προαίσθησης* που μας δείχνει τι συμβαίνει στους άλλους βάσει όσων αισθανόμαστε άμεσα μέσα σε 'μάς τους ίδιους. Καθώς, λοιπόν, οι ίδιες ποιότητες που προκαλούν την υπερηφάνεια και την ταπεινοφροσύνη εξάπτουν επίσης την αγάπη και το μίσος, όλα τα επιχειρήματα που χρησιμοποιήσαμε για να αποδείξουμε ότι οι αιτίες της υπερηφάνειας και της ταπεινοφροσύνης εξάπτουν μια οδύνη ή μια ηδονή ανεξάρτητη από το ίδιο το πάθος θα είναι εφαρμόσιμα με την ίδια ενάργεια και στις αιτίες της αγάπης και του μίσους.